

Av HANS KRINGSTAD

101193

DOKUMENT S Ø N D A G

Plakater fra boksa «Parti og plakater», Jensen/Dahl

Nordmenn I HITLER S HÆR

6000 nordmenn marsjerte under den andre verdenskrig frivillig inn i vanviddet på østfronten, den verste krigsskueplass verden hadde sett. 900 lå tilbake ute på slagmarken. Flere hundre pådro seg skader for livet. Unge menn kom hjem blindet, lemlestet og lammet. Etter krigen ble nærmere 5000 dømt for landssvik etter å ha kjempet med nazi-Tyskland.

Flere av frontkjemperne var menn med god utdanning og lysende fremtidsutsikter i Norge. De øynet lite håp om personlig gevinst. Verveapparatet tilbød dem riktgjort å bosette seg som bønder i øst. Det fristet neppe. Likevel dro de.

RAK BARRIKADER: Et lyst øyeblikk blant frontkamerater i Den norske legion. Et par dager senere mistet den ene livet. Foto: INO

Bolsjevik-spøkelset, frykten for verdenskommunismen, var trolig den viktigste drivkraften på veien mot fronten.

Mange likte nazistenes idé om det store tyske rike, gjerne som bolverk mot kommunismen. De sloss for Norges plass i det germanske Europa.

Eventyrlyst spilte også inn. Dessuten bar mange frontkjemper på drømmen om en militær karriere og et nytt norsk forsvar.

Men uansett motiver; under Hitlers fane kjempet norske soldater også for et av historiens mest avskyelige regimer. Det ble deres skjebne etter krigen.

Nordmenn deltok i flere avdelinger av Hitlers hær. Dette var de viktigste:

REGIMENT NORDLAND

●● Verving etter opprop 12. januar 1941. Quisling manet til kamp for det germanske forbund. Det var ennå fred mellom Tyskland og Sovjet, og ingen antikomunistisk vervepropaganda.

Nordland var en flernasjonalt formasjon, stort sett med tysk befal. Hovedtyngden av de frivillige var aktive NS-folk. Ble satt inn i angrepet på Sovjet 22. juni 1941, og nådde Kaukasus før tilbakeslagene kom.

DEN NORSKE LEGION

●● Opprettet like etter angrepet på Sovjet som en ren norsk enhet som skulle slåss for Finlands sak mot den røde fare, ifølge verveaksjonene. Mange utenfor

NS' rekker meldte seg. Sendt til Leningrad-fronten i februar 1942. Oppløst våren 1943.

REGIMENT NORGE

●● Kom i forlengelsen av Legionen i 1943. Regimentet var dominert av nordmenn og tyskattede rumenere, hovedsakelig under tysk ledelse.

Ble først sendt til Kroatia, og deretter Leningrad-fronten. Nordmenn deltok i det blodige tilbaketoget gjennom Baltikum og helt til slutt kampene i Berlins gater.

SKJEGGERBATALJONEN

●● Inspirert av antikomunisme og Finlands sak. De norske skjegerne lå på finlandsfronten fra vinteren 1942/1943 inntil de måtte ut da finnene kapitulerte i september 1944.

Etter hjemkomst ville tyskerne sette skjegerne inn mot hjemme-fronten. Enkelte kom i trefninger med nordmenn. Det ble en belastning for hele gruppen.

Også et organisasjonsmessig forhold belastet frontkjemperne som helhet: De frivillige havnet automatisk i elitehæren Waffen-SS.

Waffen-SS besto stort sett av ordinære soldater som ikke skilte seg ut på annen måte enn at de ofte endte opp på frontens verste avsnitt.

Men andre SS-avdelinger begikk uhyrlige forbrytelser og gjorde de to runene til et foraktet symbol.

**Hvem var de?
Hvorfor dro de?
Bla om!**

Til østfronten som 16-ÅRING

*Stein Clementz ble
arrestert i sykesenga
etter å ha mistet
benet i krigshelvetet*

Stein Clementz levde i bøkenes verden. Gymnasiasten satt på Deichmanske bibliotek og slukte Nietzsches tanker om makt, moral og overmennesker. Ute raste krigen. Tyskerne imponerte ham. De gjorde noe med en håpløs klode! Så meldte han seg. Veien til fronten lå åpen. Clementz var 16 år.

Kaare Søberg var 19 da han klippet verveku-
pongen ut av NS-avisen Fritt Folk. Det
var en vakker sommerdag i Vang på He-
demarken. Gårdsarbeideren hadde grub-
let et par måneder. Han lyttet til bondenes
prat om faren fra øst, leste propaganda og
tok en beslutning. Han skulle på korstog
mot kommunismen.

Tusener traff samme skjebnetunge
valg. De gikk frivillig inn i helvete.

Tapstallet nådde 80 prosent i enkelte avdelinger
hvor nordmenn deltok. Stein Clementz mistet et ben
som 16-åring.

Vanære ventet de overlevende. De hadde kjempet i
Hitlers hær og sveket sitt land. De skulle tas hardt
etter fem vonde år.

Stemningen var hatsk da Stein Clementz ble ar-
restert på Aker sykehus sammen med andre invali-
de.

Kaare Søberg fikk stukket en avis inn på cellen:
Man droftet om frontkjempere burde henrettes på
linje med angivere som forårsaket gode nordmenns
død.

— Vi kalte dem avskum, Norges berme. Men de
aller fleste var noe helt annet, sier major Svein
Blindheim (75).

«Glødende sterk overbevisning»

Krigshelten fra kompani Linge har skrevet hoved-
oppgave og bok om frontkjemperne, og er kanskje
den på riktig side som kjenner disse soldatene best.

I en bokanmeldelse på 50-tallet utropte Blindheim
en mann ved navn Paul Jørgenvaag til en av våre
fremste soldater i kamp mot tyskerne i 1940.

Det Svein Blindheim ikke ante, var at Jørgenvaag
ble frontkjemper.

— Det viste seg at en rekke senere frontkjemper
hadde gjort en strålende innsats for Norge i 1940. De
var handlekraftige mennesker med glødende sterk
overbevisning. Det skulle koste dem dyrt.

— Den jevne frontkjemper var ikke nazist i ordets
verste forstand. Han var ultranasjonal, mer nasjo-
nal enn nordmenn flest. Derfor hater han også
landssvikstempelen, mener Blindheim.

● Mange frontkjemper var svært unge. 1924-gene-
rasjonen hadde flest falne. Disse var 17 til 20 år da
de meldte seg.

● De var forsvarsvenner og kom ofte fra borgerli-
ge, sterkt antikommunistiske familier med medlem-
mer i Nasjonal Samling.

● De var politisk interessert. Et stort flertall ble
selv medlemmer i NS.

● De var ressurssterke, mange med bra utdan-
ning. En lege som måtte fengslede frontkjemperes
IQ, måtte konstatere at de scoret høyere enn den
gjennomsnittlige norske rekrutt.

Legen forklarte frontinnsatsen med at de kom fra
nazi-påvirkede miljøer og var utsatt for kraftig pro-
paganda.

Leste propaganda

Hverken Stein Clementz eller Kaare Søberg vokste
opp i NS-hjem. Søberg møtte miljøet blant bønder på
hedmarksbygdene.

— Det var forskjell på folk. Jeg sto lavt på rangsti-
gen, og oppfattet NS-programmet slik at alle skulle
være like. Til slutt leste jeg bare propaganda.

Han gikk inn i partiet og klistret plakater: «For
frihet!». «Mot bolsjevismen!». Soyjet-soldatene så ut

som monstre med krafsende fingrer på norske
grensen. Så, en juledag i 1942, fylte han selv ut verve-
kuponen.

Søberg overlevde mirakuløst da Regiment Norge
ble jaget vestover fra Leningrad i en lidmørke vint-
ren 1944.

Han kom hjem til det fredelige bruket, bare for å
melde seg til ny innsats — denne gang med Skjerve-
bataljonen i Finland. Der hadde han tenkt å slas-
se mot kommunistene allerede som 16-åring under vin-
terkrigen.

Jeg var vel fanatiker, sier Kaare Søberg.
Stein Clementz fortalte ingen at han ville til øst

PROPAGANDA: Unge soldater marsjerte foran Slottet i kampanjen for å verve nordmenn til østfronten.

PÅ SKI: Frontkjemper på dårlig skiføre ved Leningrad våren 1942.

Foto: INO

MG-STELLING: Nordmenn med tungt mas-kingevær.

Foto: INO

GRAVSTED: De to første legionærene falt tidlig i mars 1942.

Foto: INO

Maktkamp om Legionen

En bitter, norsk-tysk maktkamp utspilte seg om Den norske legion: — Tyskerne ødela selv rekrutteringen til Legionen. Løftebrudd fra tysk side gjorde at mange nordmenn slo fra seg tanken på å dra til østfronten, sier Bjørn Østring.

DOKUMENT
SØNDAG

HATET KOMMUNISTENE:

— Jeg var vel fanatiker, sier Kaare Søberg. Som ung mann sloss han i Hitlers hær mot Den røde armé både ved Leningrad og i Finland. Søberg sto i NS og spredte vervemateriell. Han ble selv drevet inn i krigen av propagandaen.

Foto: ANNEMOR LARSEN

ROMTE TIL FRONTEN:

Stein Clementz var 16 år da han stakk til østfronten. Etter to ukers kamp mistet han venstrebeinet i en eksplosjon da Sovjet-hæren brøt jernringen rundt Leningrad. — Det var dumt av meg å dra, sier han.

Foto: BJØRN THUNÆS

Østring deltok i Den norske legion. Som landsleder for Nasjonal Samlings Ungdomsfylking satt han nær NS-ledelsen under krigen, og ivret lenge for vervekampanjer og nordmenns frontinnsats.

Han ble senere satt utenfor NSUF, blant annet for å ha motarbeidet verveaksjoner.

— Det skuffet meg at tyskerne ukritisk lot pur unge, umodne gutter reise til fronten. Enkelte ungdommer havnet i Gestapos klør og ble delaktige i alvorlige forbrytelser hjemme i Norge etter endt innsats, sier Østring.

I oppropet etter angrepet på Sovjet sommeren 1941, het det at legionærene skulle bære norsk uniform og distinksjoner, og settes inn på den finske front. I en tale sa rikskommissær Terboven at Legionen skulle ha utelukkende norsk ledelse og følge norske retningslinjer.

Ble innlemmet i SS

Men tyskerne la ned den norske staben Quisling bygde opp, og innlemmet Legionen direkte i Waffen-SS.

— Et kompromiss foran edsavleggelsen i Tyskland forhindret at Legionen raknet allerede før avreise til fronten, sier Østring.

— Vi fikk inn en begrensning om at kampen rettet seg mot bolsjevismen. Dessuten ble fane-eden til Hitler som germansk leder byttet ut med Hitler som øverste krigsherre.

Som fane brukte man det norske flagget med slagordet «Alt for Norge». Noen få reiste likevel hjem.

Legionærene kom til Leningrad i stedet for Finland i februar 1942. Det kunne man svelle, for nordmennene lå tross alt som en fortsettelse av finneses stillinger.

Rekrutteringen stanset opp, og våren 1943 var det slutt. Noen meldte seg til det nye

«QUISLINGS GUTT»: — Tyskernes oppførsel spolerte vervekampanjene, sier Bjørn Østring. Han var leder i NS' ungdomsfylking og satt nær NS-toppen da dragkampen om Legionen pågikk. Bildet er tatt i INOs lokaler, der en byste av Quisling står side om side med det norske flagget.

Foto: ANNEMOR LARSEN

Regiment Norge, andre valgte dimittering.

«Bondefangeri»

Ved dimittering måtte de frivillige undertegne en trykt, tysk erklæring, hvor de forpliktet seg til å trekke i uniform igjen om krig truet Norge eller Norges umiddelbare nærhet.

Det var et forsøk på bondefangeri. Da det tyske vervekontoret begynte å benytte seg av erklæringene, ble jeg satt til å rulleføre alle dimitterte i førergardens reserve. Hensikten var at det da måtte søkes om permisjon til Quisling før soldatene kunne beordres til ny frontinnsats.

— Jeg hadde følelsen av at Godtlieb Leib, som ledet vervekontoret, forsøkte å drive vervetallene i været, kanskje av frykt for selv å havne på østfronten om han gjorde en dårlig jobb, sier Bjørn Østring.

Ved Leningrad i et år

Østring antar at tallet på frontkjemper ville vært minst dobbelt så høyt om alle NS-medlemmer som meldte seg til tjeneste, hadde reist.

Den norske legion lå ved Leningrad-fronten i litt over ett år før den gikk i oppløsning. 158 nordmenn ble tilbake på krigskirkegården litt sør for byen.

På dette frontavsnittet utkjempet Legionen en stillingskrig hvor døden kom med skarpskytternes kuler —

„Det skuffet meg at tyskerne ukritisk lot pur unge, umodne gutter reise til fronten. Enkelte ungdommer havnet i Gestapos klør og ble delaktige i alvorlige forbrytelser hjemme i Norge etter endt innsats“

Bjørn Østring

eller på nattlige tokt ut i ingemmannsland.

Natten til 16. april 1942 er en av datoene som har brent seg inn i minnet hos legionærene.

Da samlet kaptein Ragnar Berg 24 mann til en støttropp som skulle overrumple en fremskutt, russisk stilling. Fienden hadde klort seg fast bare 60 meter fra de norske skyttergravene.

På vel tilbake gikk nordmennene inn i et minefelt de trodde var ryddet. Åtte falt, deriblant kaptein Berg. Åtte andre ble hardt såret.

Neste side:
Det ukjente slaget som kostet flest norske liv i krigen...

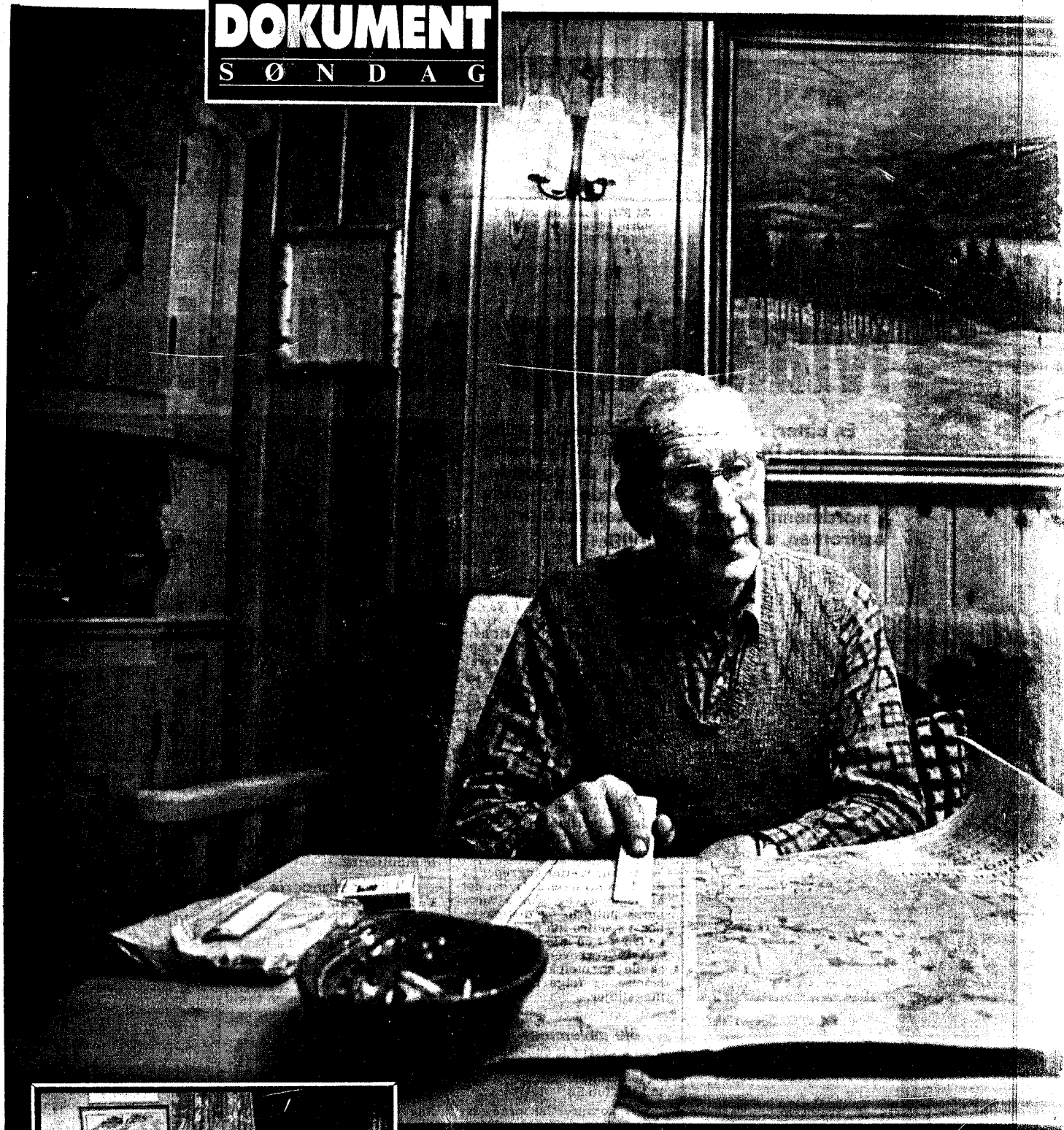
fronten. Foreldrene fant beskjeden på en papirlapp. Han kom ut i felten nær Leningrad med Regiment Norge i desember 1943. 14. januar brøt russerne gjennom med voldsom kraft. To uker senere lå 16-åringen med sonderrevet kropp på russisk jord.

— Du har valgt mellom å leve med ett ben eller komme til himmelen med to, sa kirurgen på lasarettet.

Stein Clementz hørte til en liten gruppe unge, invallide som slapp med påtaleunntatelse etter noen måneder i varetekt. Søberg ble dømt til tvangsarbeid i tre år og seks måneder etter fronttjenesten.

DOKUMENT

S Ø N D A G

TUNGT MINNE: Frode Halle (85) plages fortsatt av skyldfølelse etter slaget. Halle var sjef for skijegerbataljonen da enheten ble mast i stykker ved to håpløse stillinger.

Foto: ANNEMOR LARSEN

Nesten 5000 ble dømt

4272 frontkjemper ble stilt for retten og idømt fengselsstraff for å ha ytt fienden hjelp. 622 fikk gjort opp på annen måte.

den opphetede stemningen like etter krigen avsa domstolene frontkjemperdommer på helt opp i syv års fengsel.

Straffenivået falt hurtig, og endte på tre år og fire måneder i gjennomsnitt. Det resulterte i at mange av de først dømte ble sluppet tidlig for å hindre forskjellsbehandling.

Frontkjemperne utnyttet tiden i fangenskap godt. Mange måtte droppe en akademisk karriere. En stor gruppe lærte seg et håndverk i stedet, og har gjort suksess som selvstendig næringsdrivende.

— Noen bukket under, men de aller fleste har klart seg forbausende bra med et dårlig utgangspunkt. Jeg kjenner til få senskader. Jeg tror de som dro til fronten var et utvalg robuste mennesker, sier Svein Blindheim.

Enkelte hardt sårede har likevel hatt store vansker etter krigen, ifølge Hjelpeorganisasjonen for krigsskadede frontkjemper og faldne etterlatte. Organisasjonen ble etablert av folk på tapernes side, og har basert virksomheten på gaver og innsamlende midler.

I 1960 registrerte man 98 krigsinvalide, hvorav de fleste

var amputerte eller påført lammelser etter skader fra granatsplinter. I tillegg kom 117 enker.

Snart 47 år etter krigens slutt får fortsatt et hundretalls personer hjelp. Gruppen med senskader vokser.

Formannen i organisasjonen, Eivind Saxlund, tror mørketallene er store. Saxlund kjenner til tilfeller hvor frontkjemper har avslått hjelp av frykt for å få sin egen bakgrunn avslørt i nærmiljøet.

Enkelte har unnlatt å fortelle barna sine om innsatsen på feil side under krigen.

Overlevde det UKJENTE SLAGET

Sankthans 1944 på en utpost mot øst: Ved to skogkledd høyer dypt inne i russisk ødemark ligger 300 nordmenn. De er bekymret. Fienden bygger veier. Ingenmannsland krymper. Hvor blir det av hjelpen? Noen tar seg en dram, noen ber sikkert en stille bønn, andre bare venter på stormangrepet. Så bryter uværet løs. 120 unge menn mister livet — meid ned av overmakten, omringet, lemlestet og drept i et ufattelig granatregn.

Blodbadet ved støttepunktene Kaprolat og Hasselmann var slaget som kostet flest norske liv i landkrigen. Likevel er dramaet ukjent for folk flest. De 120, mange bare 17–18 år gamle, falt på feil side.

Den norske skijegerbataljonen ble ofret av tyskerne disse midtsommerdagene. I en krig som gikk dårlig fantes viktigere ting å ta vare på enn dette brohodet langt nordøst i Karelen.

Noen få kan fortsatt fortelle, for mot slutten av helvetet på Hasselmann, slapp små grupper nordmenn ut av Den røde armés dedekle.

Stillingene var nedkjempet. Bare rester sto tilbake da syv soldater satt trengt sammen i en grunn løpegrav, sikre på å dø.

Med ett styrtet de fram. Det var for en selvmordsaksjon å regne. De krabbelte, de løp og de svømte. En av dem — Leif Gurandsrud — med et kulehull tvers gjennom ansiktet.

Alt var kaos. Bombardementet var forferdelig. Mange av kameratene mine ble tilbake der inne. Vi var sjanseløse mot angrepet, sler den 75 år gamle Østfold-bonden.

Isolert og farlig

Støttepunktene Kaprolat og Hasselmann, oppkalt etter tyske offiserer, lå 80 kilometer østfor den finsk-russiske grensen. Ikke langt unna dundret Murmansk-banen forbi, sovjetherrens pulsåre.

Stillingene var den norske skijegerbataljonens ansvar. Her var ingen egentlig front, bare sporadiske trefninger i monotont skogs- og myrterreng like oppunder polarstrikelen.

Man regnet Kaprolat/Hasselmann som fredelig, men isolert, og derfor farlig.

Det var 25. juni, og dagslys hele døgnet. Telen var ute av jorda. Gjørne tørket til fast grunn. Sommeren hadde utløst hektisk tømmerhogst over hos russerne.

De bygde vei ved å legge stokk på stokk i myra. Døgnet før angrepet kom de en kilometer nærmere. Avstanden var nede i 500 meter, og vi kunne ikke stoppe dem, sier Leif Gurandsrud.

Han var ordonnans for kompanisjefen, som meldte illevarslende observasjoner bakover til den tyske divisjonen. Gurandsrud mener det kom svar om at forsterkninger var underveis.

Men ingen var kommet til unnsetning da han lå på Hasselmann-høyden og hørte Kaprolat bli angrepet.

Bombekastere og tungt artilleri tordnet løs. Vi forsto det måtte gå galt. Kompanisjefen på Kaprolat rapporterte snart at alt håp var ute.

Gurandsruds kompanisjef hadde ny-

lig fått en sønn hjemme i Norge: — Gutten min blir nok farløs nå, sukket han.

Snart feide artilleri og bombekastere kaskader av dødbringende skyts inn over Hasselmann også. Stillingene gikk i oppløsning. Hjelpen uteble.

Flere norske offiserer var borte disse junidagene — på lasarett, tjenestereise eller permisjon.

Bataljonssjef Frode Halle, en mann skijegerne omtaler med dyp respekt, var sendt til Oslo. Tanken på mannefallet plager ham fortsatt i en alder av 85 år.

— Jeg bebreider meg selv. Stillingene skulle vært rømt. Men jeg manglet autoritet. Jeg var for fersk på dette frontavsnittet til å belære tyskerne, sier han.

Kaprolat/Hasselmann var en ubetydelighet som ble ofret. «Slik vurderes det i krigens sjakkspill. Denne gang var det tilfeldigvis en bataljon frivillige det gikk ut over», skriver Halle i boken «Fra Finland til Kaukasus».

Det tok Ivan tre døgn å renske nordmennenes stillinger. Tilbake i løpegraven på Hasselmann-høyden satt noen få soldater innestengt.

Leif Gurandsrud hadde sett for seg noe annet da han dro fra den tvungne arbeidstjenesten i Norge til østfronten høsten 1943. 28-åringen gledet for Finlands sak. Han hadde vært på arbeidstjeneste hos finnene også. Og han hatet kommunismen. Så skulle Ivan få drepe ham?

— Ammunisjonen var snart oppbrukt. Vi ville unngå russisk fangenskap for alt i verden. Jeg puttet to patroner i lommen be-regnet på meg selv. Så hoppet syv mann brølende ut på likt.

Gurandsrud kjente et slag i hodet. En maskinpistolkule gikk inn i venstre side av ansiktet, og ut igjen på den høyre. Men han stormet videre.

Underet skjedde; alle syv slo seg gjennom kuleregnet og nådde bredden av Kapanensjøen. Utmattet bakset Leif Gurandsrud ut i vannet på en stokk.

Det var 600–700 meter over til tryggheten på motsatt bredd. Andre har fortalt at dekkild derfra berget dem. Det kan ikke Gurandsrud huske.

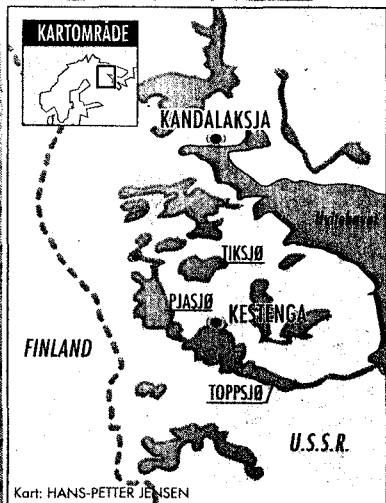
— Jeg var ikke redd lenger. Dødsangsten hadde sluppet taket. På et eller annet tidspunkt sto det for meg som et faktum at livet var slutt. Det var en slags befridelse.

■ Russerne tok flere norske skijegere til fange etter slaget. Hele ni år senere vendte de siste overlevende tilbake fra russisk fangenskap.

Leif Gurandsrud ble dømt til fengsel i tre år og seks måneder for frontinnsats og NS-medlemskap.

I formildende retning bemerket retten at Gurandsrud sloss mot tyske invasjonstyrker i april 1940.

**Neste side:
Minnes
de falne
hvert år**

Kart: HANS-PETTER JENSEN

Tyskerne

ofret 120

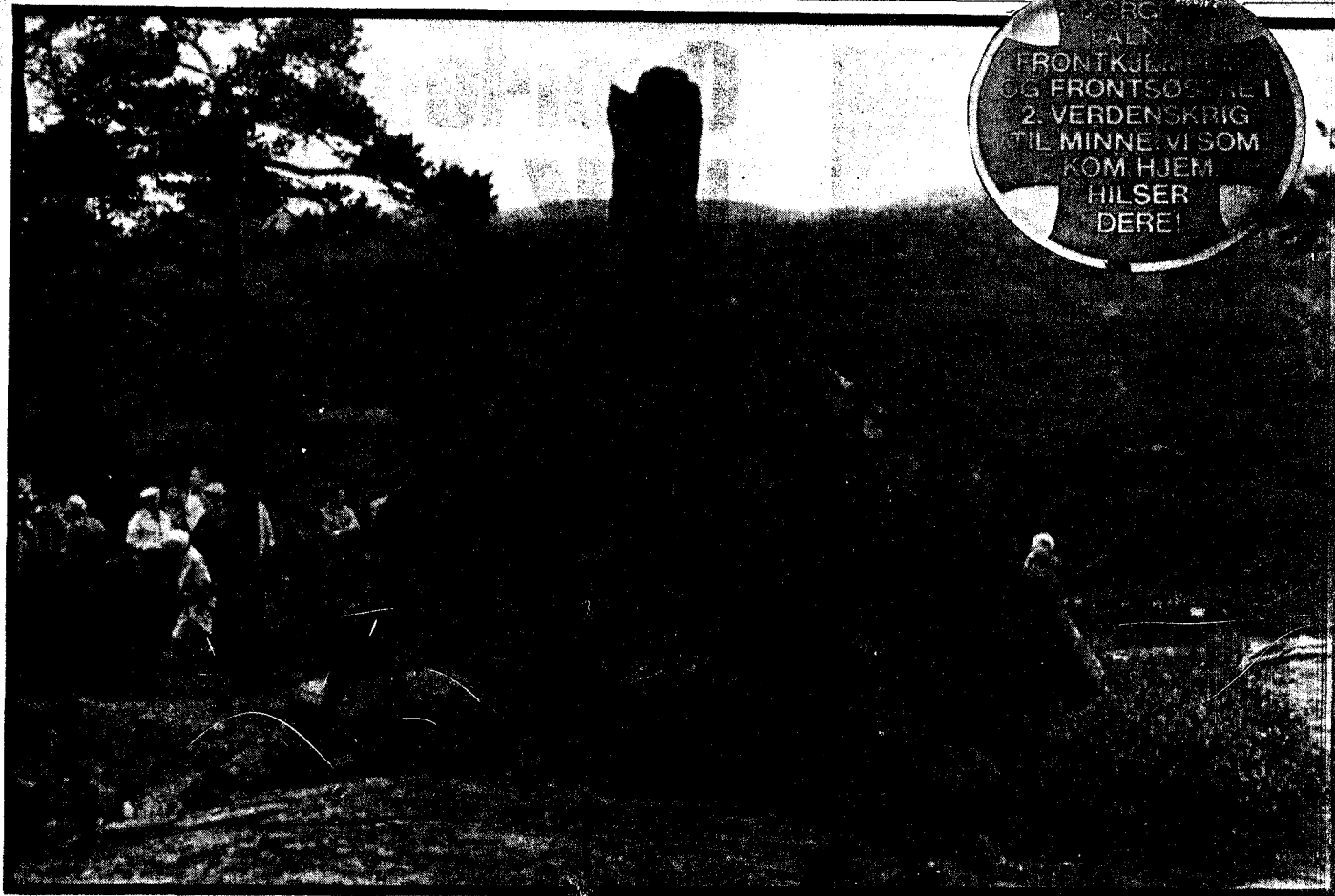
nordmenn

LØP UT AV HELVETE: Med et kulehull tvers gjennom ansiktet styrtet Leif Gurandsrud gjennom russernes stillinger. Han var en av de siste som reddet seg ut fra Kaprolat/Hasselmann sankthans 1944. 120 nordmenn mistet livet ved dette slaget dypt inne på russisk område (se kart). Den tyske divisjonen overlot skijegerne til seg selv og ofret dem.

Foto: ANNEMOR LARSEN/Kart: HANS-PETTER JENSEN

**PÅ
FRONTEN:**
Norske
frontkjem-
pere utbed-
rer skytter-
graver nær
Leningrad i
mars 1942.
Den røde
armé lå ofte
bare 100 me-
ter unna.
Foto: INO

BAUTA: På et utilgjengelig sted i Bamble ligger falne frontkjemperes minnesmerke, en tre meter høy varde. En minneplate er felt inn i fjellet. Her møtes overlevende en gang i året.

Foto: KNUT BAARDSETH

De minnes sine falne

KIRKEGÅRD: frontsøstre legger blomster på falne legionærs gravlund utenfor Leningrad. 158 norske soldater ble gravlagt her.

Foto: INO

På en bergknatt i Bamble i Telemark ligger frontkjempernes minnesmerke. Der har de gjenlevende reist en tre meter høy varde av stein fra omegnen. Like nedenfor er en bronseplate felt inn i fjellet: «Norges falne frontkjemper og frontsøstre i 2. verdenskrig. Vi som kom hjem, hilser dere!»

Teksten er identisk med innskriften på det andre minnesmerket over nordmenn som døde på gal side. Det befinner seg på et historisk forsoningssted i Østerrike, hvor soldater fra alle fronter møtes i fred og fordragelighet.

Varden i Bamble ligger vakkert til på en høyde med utsikt over havet.

Hvert eneste år, en dag i september, vandrer et følge på mellom 100 og 150 mennesker langsamt fra E18 og gjennom det ulendte terrenget opp til fjellet.

De fleste er aldrende menn. Mange med synlige mén og nedsett ferlighet må ha hjelp for å komme opp.

Enkelte bærer på norske flagg. Ved varden synger forsamlingen «Ja, vi elsker». Noen holder tale.

— Men vi snakker ikke politikk,

sier Knut Baardseth (69), bekymret for den siste tids kobling mellom gamle nasjonal-socialister og nynazistiske grupperinger.

Baardseth, også han frontkjemper, er formann for Institutt for norsk okkupasjonshistorie (INO). INO forsker på og informerer om krigshistorien — sett fra tapernes side.

— Vi ønsker ikke nynazister velkommen. INO innførte for noen år tilbake en godkjenningsbestemmelse for nye medlemmer, blant annet for å holde Norsk Front una.

— Det fins kanskje noen ytterst

INO-LEDER: — Vi vil ikke ha noe med nynazistene å gjøre, sier tidligere frontkjemper Knut Baardseth, som leder Institutt for norsk okkupasjonshistorie.

Foto: ANNEMOR LARSEN

få i våre rekker som vil si at nasjonalsocialismen fortsatt er gangbar politikk. Jeg mener denne ideologiens epoke er over. Og det synes er representativt for de aller fleste av oss.

Baardseth sier man en gang avviste et par nynazistiske «brushoder»

som var på døren. Ellers har det stort sett vært stille.

Men en ny gruppe har begynt å oppsøke instituttet; etterkommere etter de som døde på fronten, yngre mennesker som leter etter en grav.

Flere har forgjeves tråket et parkområde sør for St. Peters-

burg (Leningrad) hvor 158 nordmenn ligger begravet.

Også utenfor byen Narva i Estland synes sporene etter en kirkegård med norske falne å være visket ut.

Og det blodige slagstedet Kaprolat/Hasselmann, hvor 120 døde, har vært utilgjengelig.

— Ingenting er funnet. Men vi hjelper til så godt vi kan med kart og anvisninger, sier Knut Baardseth. Han har selv holdt tale ved minnesmerket i Bamble over falne frontkjemper.

Da ba han folk skrive ned sine erindringer.

For om noen år er alle nordmenn som oppsøkte den uhyggelige østfronten borte, sammen med de 900 som ble igjen ute på krigsskueplassen.

DOKUMENT
SOND

Frontkjempere VIL HA BAUTA

Av HANS KRINGSTAD

TRONDHEIM/BAMBLE (VG) Ved Bamble kirke i Telemark ønsker nordmenn som sloss i Hitlers hær, å

reise et minnesmerke over falne frontkjempere og frontsøstre. Bamble menighetsråd venter på søknaden, som kan sette Kirken i et alvorlig dilemma.

VENTER DEBATT: — Jeg er klar over at en søknad fra frontkjemperne er et falsomt tema. Selv har jeg ingen sterke synspunkter, sier sokneprest Kjell Storaker.

Foto: TELEMARKE ARBEIDERBLAD

Formannen i menighetsrådet, Lars Hals, velger å forholde seg taus om den ytterst følsomme saken:

— Vi skal behandle en søknad på en skikkelig måte. Mer vil jeg ikke si.

Flere skeptiske

Etter hva VG kjenner til, reagerte flere medlemmer med skepsis da sokneprest Kjell Storaker orienterte rådet for en tid tilbake.

— Det foreligger et ønske om å reise en minnestein over falne ved Østfronten, samt å overlate en navneliste over de som mistet livet til prestekontorets arkiv, bekrefter sokneprest Kjell Storaker i Bamble.

Storaker er forberedt på at saken kan føre til voldsom debatt, blant annet fordi det allerede er reist en bauta ved Bamble kirke over nordmenn som ofret livet i kamp mot tyskerne. Men samtidig vil en søknad fra frontkjemperne utfordre Kirken på tema som toleranse og forsoning.

— I dette tilfellet vil det kanskje være naturlig å ta hele menigheten med på råd, samt å forelegge saken for biskopen. Selv har jeg ikke så sterke synspunkter. Det viktigste er å få vite hva folk lokalt tenker, sier soknepresten.

I frontkjempermiljøet får VG bekreftet at et utkast til søknad er skrevet ferdig.

— For å provosere minst mulig foreslår vi at minnesteinen bare skal bære inskripsjonen «Falne på Østfronten 1941–1945», sier en av dem som har forberedt saken.

Ikke noe gravsted

— De som falt, har ikke noe gravsted eller minnesmerke i Norge som etterkommere kan oppsøke. Vi håper Den norske Kirken har en plass også til disse. Etter hvert som hele vår generasjon går bort, synes vi det er naturlig at Kirken tar vare på en protokoll med data over falne.

BORTGJEMT MINNESMERKE

TRONDHEIM (VG) Ønsket om å reise en minnestein nettopp ved Bamble kirke skyldes at det eneste minnesmerket over falne frontkjempere i Norge, ligger i kommunen.

Varden er plassert utlignelig og bortgjemt på en bergknaus, hvor 100 til 150 overlevende møtes til minnesamvær en gang i året.

VG satte søkelyset på nordmenn i Hitlers hær i gårsdagens Dokument Søndag.

Ca. 6000 reiste frivillig til helvete Østfronten. Rundt 900 falt, flere hundre ble alvorlig skadet.

De fleste overlevende fikk landssvikdom og måtte sone lange fengselsstraffer. Mange var svært unge, og de kom ofte fra NS-hjem. Et stort flertall ble selv medlemmer i Nasjonal Samling.

Vervepropagandaen spilte først og fremst på kampen mot Sovjet og verdenskommunismen. Dette var

VG skrev om minnesmerket i Bamble i Dokument søndag, i går 5. januar.

trolig også det sterkeste motivet, ved siden av pro tyske holdninger, eventyrløst og drommen om en ny norsk hær og militære karrierer.